

Nenad Mišćević (1950–2024)¹

Izražavam sućut obitelji, kolegama i prijateljima.

Prenosim izraze sućuti (onih s kojima sam bio u osobnom kontaktu ovih dana): Darko Stipanović, Boran Berić, Takashi Yagisawa, Stewart Shapiro, Timothy Williamson, Andrej Jandrić, Martina Fuerst, Guido Melchior, Justin D'Arms itd.

Zapala me čast da ovdje govorim kao član Odsjeka za filozofiju, kao član HDAF-a, i, što je u ovom kontekstu najvažnije, kao član neformalne grupe ili kružoka koji je Nenad vodio od kraja 70-ih, u 80-ima i 90-ima.

Ogroman rad! Ogroman trud! Ogromna energija! Erudicija! Kultura! To je bio Nenad Mišćević. Dao je ogroman doprinos hrvatskoj filozofiji, slovenskoj filozofiji i svjetskoj filozofiji. *Daily Nous*, Australijsko društvo za filozofiju, ... , svi su prenijeli vijest.

Sjetimo se *knjiga* koje je napisao i uredio:

Govor drugoga: ogledi iz filozofske hermeneutike, Beograd, 1972.

Marksizam i post-strukturalistička kretanja: Althusser, Deleuze, Foucault, Rijeka, 1975, Beograd, 2019.

Bijeli šum: studije iz filozofije jezika, Rijeka, 1978.

¹ Ovo je govor koji sam održao na ispraćaju 16. 5. 2024. na Gradskom groblju Drenova.

- Plastički znak: zbornik tekstova iz teorije vizualnih umjetnosti* (ur. s M. Zinaićem) Rijeka, 1981.
- Filozofija jezika*, Zagreb, 1981.
- John Langshaw Austin: jezik kot dejavnost*, Ljubljana, 1983.
- Namjera i čin: zbornik tekstova iz teorije činjenja* (ur. s N. Smokrovićem), Rijeka, 1983.
- Od misli do jezika*, Rijeka, 1987.
- Kontekst i značenje* (ur. s M. Potrčem), Rijeka, 1987.
- Radnja i objašnjenje*, Zagreb, 1988.
- Računala, mozak i ljudski um: zbornik tekstova iz teorije umjetne inteligencije i kognitivne teorije* (ur. s N. Smokrovićem), Rijeka, 1989/1991.
- Uvod u filozofiju psihologije*, Zagreb, 1990.
- Filozofija psihologije* (ur. sa S. Prijić), Rijeka, 1993.
- Fizično in psihično: uvod v filozofiju psihologije* (ur. s O. Markić i B. Bezjakom), Šentilj, 1998.
- Rationality and Cognition: Against Relativism-Pragmatism*, University of Toronto Press, 2000.
- Nationalism and Ethnic Conflict: Philosophical Perspectives* (ur.), Chicago, 2000.
- Nationalism and Beyond: Introducing Moral Debate About Values*, CEU Press, 2001.
- Filozofija za gimnazije* (s B. Kanteom, F. Klampferom *et al.*), Ljubljana, 2002.
- Filozofija jezika*, Zagreb, 2003.
- Nacionalizam: etički pogled*, Zagreb, 2006.
- Between Logic and Reality: Modelling Inference, Action and Understanding* (ur. s M. Trobok i B. Žarnićem), Dordrecht, 2011.
- A Word which Bears a Sword: Inquiries into Pejoratives* (s. J. Perhat), Zagreb, 2016.
- Curiosity as an Epistemic Virtue*, Springer, Palgrave, 2020.
- Znanje, realnost i komunikacija: teme iz analitičke filozofije*, Zagreb, 2020.
- Thought Experiments*, Springer, 2022.
- Govor drugoga objavio je 1972, a *Thought Experiments* 2022. Objavljivao je knjige u rasponu od 50 godina. 50 godina neumornog rada. Kao što sam rekao: Ogroman rad! Ogroman trud! Ogromna energija! To je bio Nenad!
- Uređivao je više biblioteka knjiga: Biblioteka *Dometi* (Izdavački centar Rijeka), Biblioteka *Analytica Adriatica* (Hrvatski kulturni dom Rijeka); surađivao je KruZakom iz Zagreba; itd.

Pokrenuo je više kvalitetnih časopisa: *Croatian Journal of Philosophy* (Institut za filozofiju, Zagreb), *European Journal of Analytic Philosophy* (Odsjek za filozofiju Rijeka) itd.

Organizirao je niz vrhunskih konferencija: na IUC-u u Dubrovniku, na Bledu itd.

Baterija

Puno je lijepih, dragih i zanimljivih anegdota. Jedna od najdražih mi je ova s baterijom. Ona pokazuje *upornost i neodustajanje*. Kada se vraćao autobusom iz Zadra, Nenad je čitao fotokopije u autobusu. Bila je noć pa je palio svjetlo, ono malo, cilindrično koje se usmjerava. Šoferima je to smetalo pa su ugasi sva svjetla u autobusu. Tvrdili su da su pokvarena i da ih se ne može upaliti. Sljedeći tjedan Nenad je došao s malom baterijom, na privjesku. Onda je čitao s baterijom. Nisu ga mogli zaustaviti!

Grupe ili kružoci

Gdje god je došao Nenad je okupljao i motivirao ljude na bavljenje filozofijom. Donosio je fotokopije.² Uvijek najnovije i najkvalitetnije tekstove i autore. Bio je nepogrešivo *up-to-date*. Neumorno je razgovarao s ljudima o njihovom radu, sugerirao pravce istraživanja, nastojao je da se ti radovi objave itd. Ovo su bile te grupe:

Zadar: Dunja Jutronić, Vanda Božičević, Darko Polšek, Arne Markusović, Dragana Sekulić, Boran Berić, Slavko Brkić itd.

Rijeka: Nenad Smokrović, Miomir Matulović, Mario Radovan, Miljenko Stanić, Nenad Klarić, Elvio Baccarini, Boran Berčić, Snježana Prijić, Majda Trobok, Petar Pavešić, William Klinger, Marko Krema, Nina Kudiš, Marina Vicelja, Igor Bajšanski, Goran Crnković itd.

Ljubljana – Maribor: Andrej Ule, Matjaž Potrč, Bojan Borstner, Božidar Kante, Marko Uršič, Olča Markič, Danilo Šuster, Friderik Klamfer, Bojan Žalec, Vojko Strahovnik, Jan Bregant itd.

Graz: Martina Fuerst i Guido Melchior. Martina je poslala dugačak mail u kojem izražava sućut obitelji i kolegama i u kojem objašnjava da se uopće ne bi bavila filozofijom da nije bilo Nenada. On ju je uočio kao preddiplomsku studenticu i radio s njom do i nakon doktorata.

² Tada još nije bio elektronskih izdanja. Puno smo koristili fotokopije.

Sa svim tim ljudima, i još s mnogim drugim, Nenad je “visio na kavi”, prolazio kroz tekstove, korigirao, savjetovao, ... Bio je mentor, komentor, član komisija za magisterije, doktorate, napredovanja, itd. Meni osobno nikad nije predavao, nije mi bio profesor, niti sam mu bio asistent. *Ali puno sam radio s njim!*

Celer

Kako je puno putovao Nenad je stalno imao sendviče. Sjećam se, stavljao je celer u sendviče. Jednom smo se vraćali iz Ljubljane, grupa filozofa iz Rijeke, u jednom kupeu. Bila je noć i vlak je stao. Nismo znali koliko ćemo ostati. Onda smo izvadili svu hranu koju smo imali, Nenad je to pripremio, on je imao najviše, i podijelio na *jednake dijelove*. Tko je koliko gladan, tko je koliko zaslužio, kome koliko treba, kako bi to Rawls podijelio. Tko može sve to izračunati? Zato treba podijeliti na *jednake dijelove*. Onda smo raspravljali o tome je li to *filozofski argument za egalitarizam*, to da su sve druge distribucije nepraktične i neprovedive.

Riječki Odsjek

Iz riječke Grupe izrastao je Odsjek za filozofiju.³ U novinskom članku stoji da je Nenad bio “idejni začetnik” riječkog Odsjeka. To je uobičajena i pristojna formulacija ali u ovom slučaju naprosto nije točna. Nije on bio *idejni* začetnik, u smislu da je u prolazu nabacio neku dobru ideju. On je sa svima nama *radio*. On je bio *veliki radnik*, a ne samo idejni začetnik. On je prolazio kroz naše tekstove, članke, magisterije, doktorate, ... Neumorno! Detaljno! Ukratko, *Nenad je formirao Grupu a iz Grupe je nastao Odsjek*.

Stoga možemo reći da je *Nenad Mišćević bio najvažnija karika u kauzalnom lancu koji je doveo do osnivanja riječkog Odsjeka za filozofiju*.

Može se reći da bi naš Odsjek nastao tako i onako. To je u nekom smislu svakako istina. Većina nas bi se tako i onako bavila filozofijom (ja u Zagrebu kod Sesardića, Snježana u Beogradu kod Lazovića i Arsenijevića, Elvio u Trstu, Smokrović na Ekonomskom itd.). Međutim, Nenadov ogromni doprinos bio je u tome što je, u trenutku kada su se stvorili uvjeti za osnivanje Odsjeka, u Grupi već bilo četvero ljudi

³ Prikaz rada Grupe i nastanak Odsjeka može se naći u mom članku “Razvoj filozofije u Rijeci”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 49(1) (2023).

s doktoratima koji su ispunjavali uvjete za izbor u docenta. A sa četiri docenta može se osnovati odsjek. To je četvero ljudi koji imaju izbor u znanstveno-nastavno zvanje. Obično novoosnovani odsjeci dugo godina ovise o gostujućim nastavnicima. Onda se čeka da studenti diplomiraju, da budu izabrani u asistente, da doktoriraju i tek onda da budu izabrani u znanstveno-nastavna zvanja. U idealnom slučaju to traje barem 10 godina, *a ovdje je sve bilo spremno*. Postojala je ekipa ljudi koja je mogla odmah početi raditi. Zato je Nenad, rekao bih, najvažnija karika u kauzalnom lancu koji je doveo do osnivanja Odsjeka.

Zasluge ne idu onome tko bi nešto učinio da nije učinio netko drugi. Zasluge idu onome tko je to *de facto* odradio posao, a to je bio Nenad (*Dirty Hands Argument*). Ta Grupa, to je bio on!

Ja sam se uključio u rad grupe negdje sredinom 80-ih. Koristili smo izraze *kružok, grupa, sjedeljka*, ... onako, s ironičnim prizvukom.

Vrijedilo je petkom popodne doći iz Zagreba u Rijeku jer su petkom navečer bile sjedeljke! Ljudi su držali izlaganja koja su pripremali za simpozije ili objavljivanje. Rasprave su često bile bolje i detaljnije nego na simpozijima. Tu su gostovali Donald Davidson, Barry Stroud, Michael Devitt, Roderick Chisholm, Georges Ray, ... Tako da ne čudi što sam se petkom popodne s guštom vraćao u Rijeku, onim Poslovnim vlakom koji je išao 3 i pol sata.

Sjedeljke su se održavale kod Nenada i Vere na Bulevardu, kod Nenadove mame Davorke na Piramidi, kod Smokrovića na Placi, na Ekonomskom fakultetu, u HKD-u itd. Nadam se da Vera i Heda ne zamjeraju što smo ih opsjedali petkom navečer, galamili oko filozofskih problema, ostajali do kasno u noć, puno pušili, ... Njihov muž i otac bi se nakon radnog tjedna vratio s puta a onda, umjesto da bude s familijom, onda bismo nahrupili mi.

Iz toga je nastao Odsjek koji danas imamo! Imamo odličnu, vrhunsku predpovijest!

Uobičajena retorička formulacija

Da će još dugo živjeti u nama, u našim srcima, u našim sjećanjima, to je uobičajena formulacija koja bude više ili manje točna. No u slučaju Nenada, to nije retorička formulacija. To je stvarno tako! To je doslovno tako! *Ogroman rad koji je uložio i visoki standardi koje je zadao*. To je nešto što će se generacijama prenositi i trajati.

Zbog toga trebamo biti zahvalni Nenadu!

Neka mu je vječna slava i hvala!

BORAN BERČIĆ